

Kard. Zenon Grocholewski, *Univerzita a Cirkev na začiatku tretieho milénia (Uniwersytet i Kościół na początku trzeciego tysiąclecia)*, Spišské Podhradie – Ru•omberok 2002, ss. 174

Recenzowana pozycja jest książkowym wydaniem w języku słowackim przemówień i wywiadów kard. Zenona Grocholewskiego jako prefekta Kongregacji Wychowania Katolickiego na temat relacji uniwersytet – Kościół. Redaktor pozycji, doc. dr Jan Duda, uważa ją za pierwsze wydanie na świecie.

Zawiera ona: spis treści w języku włoskim i słowackim, wprowadzenie w języku włoskim, 7 wypowiedzi autorytetów kościelnych i akademickich, 7 artykułów czy wykładów Księdza Kardynała oraz dwie wypowiedzi-wywiady z nim przeprowadzone.

Po wprowadzeniu, we wstępnej części zostały umieszczone wypowiedzi autorytetów kościelnych i akademickich o Kardynale Grocholewskim. Trzeba bowiem przypomnieć, że wydanie tej pozycji zbiegło się z jego wyróżnieniem doktoratem *honoris causa* przez Uniwersytet im. Komeńskiego w Bratysławie.

Pierwsza enuncjacja Kardynała Prefekta, pierwotnie opublikowana w „L'Osservatore Romano” w dniu 8.09. 2001 r., nosi tytuł: *Univerzita a Cirkev* (Uniwersytet i Kościół). Porusza zagadnienie nowego etapu dialogu między Kościołem i uniwersytetem w związku z jubileuszem uniwersytetów w 2000 r. Przesłankami tego *novum* jest istnienie wzajemnych związków między wiarą i rozumem i jakaś twórcza współprzynależność. Stąd postulat otwartości pracowników naukowych dla przełamania poczucia samowystarczalności własnej dyscypliny naukowej i wejścia na drogę wzajemnego i braterskiego dialogu z reprezentantami innych dyscyplin. W tym spotkaniu m.in. z myśleniem filozoficznym i teologicznym rodzi się szansa otwarcia się na nową perspektywę potrzebną do odpowiedzialnego ukierunkowania badań i nauczania uniwersyteckiego na dobro i przyszłość człowieka. Ta otwartość zmierza do wzajemnej współpracy dwóch rodzajów poznania.

Następną pozycją umieszczoną w recenzowanej książce jest wykład Kardynała Grocholewskiego na Wydziale Teologicznym w Lugano, wygłoszony w dniu 29.04.2002 r., na temat *Autonomiczna obecność w służbie naukowego i kulturowego dialogu*. Okazją do tego wystąpienia były dni otwartych drzwi i przeprowadzenie się Wydziału Teologii do nowego zespołu budynków w pośrodku campus universitario miasta Lugano. W wykładzie tym Najdostojniejszy Referent omówił najpierw dwa główne europejskie modele uniwersytetu. Uniwersytet średniowieczny, którego centrum stanowił wydział teologiczny, a którego kluczowymi pojęciami w działaniu były prawda i dobro, zmierzał do ubogacenia osoby. Jego strukturę wyznaczała *universitas magistrorum et scholarum*. Uniwersytet nowoczesny, którego ojcem duchowym był W. von Humboldt, jest zlaicyzowanym uniwersytetem średniowiecznym i miejscem wyłącznie szukania prawdy, nie miejscem jej egzystencjalnej weryfikacji. Rezygnuje z krytyki społeczności, gdyż panuje jej idealistyczny model. Zakładanie wyższych szkół technicznych prowadzi do kształcenia specjalistów, co powoduje pomijanie pytania, co jest dobrem i co prawdą. Te dwa modele uważa Dostojny Autor za nieadekwatne i kulturowo nieodpowiednie dla modelu uniwersytetu trzeciego tysiąclecia. Obecny kryzys uniwersytetu nie można przezwyciężyć uproszczoną reformą jego struktur. Nawiązując do rozwiązań i doświadczeń Wydziału Teologicznego i Uniwersytetu w Lugano, Ksiądz Kardynał daje do zrozumienia, że zdają się one być początkiem nowego modelu uniwersytetu. Spotykanie się licznych podmiotów akademickich, autonomicznych, ale gotowych prowadzić dialog i współpracować między sobą dla dobra kraju czy regionu, w którym działają, ale głównie dla dobra nauki, poznania i szukania prawdy, daje nadziejną perspektywę zarówno dla Kościoła i Wydziału Teologicznego, jak i dla całego środowiska uniwersyteckiego w Lugano. Realizacja tej szansy jest możliwa dzięki właściwemu skompletowaniu kadry profesorskiej, zdolności do prowadzenia dialogu z innymi instytucjami akademickimi na aktualne tematy kultury i życia oraz właściwemu, zgodnemu z Konstytucją apostolską *Ex corde Ecclesiae* docenieniu środowiska akademickiego.

Służba prawdzie w jej pełnym wymiarze – to tytuł wywiadu przeprowadzonego z Kardynałem Grocholewskim na temat zadań uniwersytetu katolickiego. Kardynał Prefekt podkreślił, że współczesny uniwersytet katolicki ma być przede wszystkim instytucją naukowo-badawczą, chociaż zajmuje się także wychowaniem nowej generacji, aby ta była zdolna rozstrzygnąć problemy życiowe w duchu chrześcijańskim, i odpowiedzialnie przyczyniać się do tworzenia dobra. W działalności naukowo-badawczej nie może nie uwzględniać dobra poszczególnych osób i społeczeństwa czy rezygnować z badania norm i wartości dominujących współcześnie i oceniania ich z chrześcijańskiego punktu widzenia. Zadaniem takiej uczelni jest szukanie prawdy, by odpowiedzieć na pytania dotyczące sensu egzystencji ludzkiej czy zagadnień związanych z życiem w duchu katolickim. Stąd jakkolwiek neutralność światopoglądowa, niekierowanie się nauką katolicką i dyscypliną kościelną byłoby sprzeniewierzeniem się posłannictwu uniwersytetu katolickiego. Zgodnie z Konstytucją apostołską *Ex corde Ecclesiae* całą działalność ma poświęcić na rzecz prawdy. Chodzi o poszukiwanie w zakresie prawdy o przyrodzie, człowieku i Bogu. Uniwersytet katolicki proponuje szerokie spojrzenie na konkretną rzeczywistość, wskazując na duchowy i religijny wymiar człowieka, moralny aspekt poszczególnych problemów, co wyklucza pragmatyczne traktowanie nauki.

Rzym – centrum kościelnych studiów – oto tytuł następnej części rozważań Kardynała Grocholewskiego. Refleksja w niej zawarta jest wstępem do książki wydanej w 2000 r. przez G. Gałązkę na temat papieskich uniwersytetów rzymskich i ateneów. Rzym jest najznakomitszym ośrodkiem studiów kościelnych na całym świecie. Charakteryzuje go zróżnicowanie kierunków studiów i dyscyplin naukowych oraz międzynarodowy wymiar. Wyjątkowe znaczenie tego środowiska naukowego – zdaniem Kardynała Prefekta – wpływa najpierw z faktu, że jest środowiskiem przygotowującym w sposób kwalifikowany księży i innych specjalistów w różnych dyscyplinach kościelnych, po wtóre – z usytuowania wyższych uczelni w bliskości siedziby Następcy św. Piotra na ziemi. To uwydatnia eklezjalną jakość i wierność Magisterium i Ojcu Świętemu. Takie bogate środowisko naukowe powoduje, że wymiana myśli naukowej jest stosunkowo szybka, pogłębiająca jego uczestników i rozszerzająca horyzonty, co sprzyja dialogowi.

Po powyższej charakterystyce Autor krótko prezentuje 38 instytucji naukowych. Najpierw poświęca uwagę 9 głównym instytucjom o charakterze uniwersyteckim, wśród których jest 6 papieskich uniwersytetów i 3 atenea. Następnie omawia 10 innych instytucji (już nie głównych) typu uniwersyteckiego, np. Papieski Instytut Jana Pawła II dla Studiów nad Małżeństwem i Rodziną. W trzeciej grupie zostało scharakteryzowanych 9 wyższych instytutów religijnych w Rzymie, przeznaczonych dla duchowej i teologicznej formacji laików i osób zakonnych. W czwartej grupie Najdostojniejszy Autor zaprezentował 10 papieskich akademii, których celem nie jest nauczanie, lecz badania naukowe. Wśród nich na pierwszym miejscu plasuje się Papieska Akademia Nauk.

„Nasi profesorowie nauczają z upoważnienia Kościoła” Pod tym tytułem przedstawiono wypowiedzi Księdza Kardynała na pytania postawione przez profesorów zgromadzonych w Grazu i Maryborze w sierpniu 2001 r. Odnosząc się do faktu spadku powołań do kapłaństwa, zwrócił uwagę na czynniki, które mają niemalże znaczenie: świadectwo wiernych, środowisko, osobista wiara młodych i rola modlitwy w ich życiu, obraz Kościoła, rozumienie zadań i potrzeby wyświęconych kapłanów. Braku kapłanów nie można za-

stąpić innymi zaangażowanymi przez Kościół pracownikami. Kapłan ma służyć świeckim i oni tylko przy pomocy kapłana mogą spełnić swoje powołanie. Rola świeckich w przekazywaniu wiary i na różnych obszarach duszpasterskich jest wielka. Potrzebują jednak wykształcenia, aktu powierzenia im zadań przez Kościół. Nie mogą nie współpracować z Magisterium Kościoła. Nawiązując do problematyki *nihil obstat* Ksiądz Kardynał zwrócił uwagę na to, że nauczanie w charakterze profesora jakiejś dyscypliny teologicznej jest działalnością odpowiedzialną. Kościół musi mieć pewność, że konkretna osoba ma odpowiednie przygotowanie do przekazywania Objawienia Bożego, uczestnicząc w *munus docendi* biskupa, Kościoła. Procedura udzielania *nihil obstat* wymaga pewnego czasu, określonego obowiązującymi przepisami. Jest udzielana w terminie do 3 miesięcy. Wyjątkowo, w trudniejszych do oceny wypadkach trwa dłużej.

Rolę profesora teologii w ramach uniwersytetu Ksiądz Kardynał określił następująco: Wytwarzanie twórczego dialogu między wiarą i rozumem, wiarą i innymi naukami. W dialogu chodzi o pobudzenie do refleksji na temat znaczenia i sensu badań naukowych. Świat nauki – jego zdaniem – musi się stać wrażliwy na całościowy rozwój człowieka włącznie z jego duchowym i religijnym wymiarem, na etyczne i moralne konsekwencje zastosowanych metod i wynalazków.

W odpowiedzi na pytanie o rolę szkół katolickich Kardynał Prefekt stwierdził, że ich zadaniem jest kształtowanie całego człowieka, jego sfery intelektualnej i duchowej. Mają one tak przygotowywać, aby absolwenci byli prawdziwymi świadkami wiary i wzorem życia chrześcijańskiego, co szczególnie jest potrzebne w krajach zlaicyzowanych. Katolickie kształcenie, które wymaga zmian, mogą zagwarantować właściwi, sumienni ludzie. Potrzebni są nauczyciele ludzcy, przyjacielscy, o silnej osobowości, którym zależy na poziomie nauczania reprezentowanego przez nich przedmiotu.

Nauczanie posłaniem biskupa – to tytuł wykładu Kardynała Grocholewskiego, wygłoszonego 30 III 2001 r. w Würzburgu na symposium na temat: „Teologia i Urząd Nauczycielski” w dyskusji. We wstępie Autor zwrócił uwagę na podstawowe miejsce nauczania wśród zadań biskupa, co wynika z polecenia Chrystusa i dokumentów Soboru Watykańskiego II.

W pierwszej części przedłożenia omawia kolejno następujące kwestie :

- Posłanie, by nauczać pochodzi od Ojca przez Syna; przez Jezusa Chrystusa zostało zlecone Apostołom, a przez nich biskupom.
- Zadanie nauczania ma ścisły związek z zadaniami uświęcania i kierowania; są one udzielane w konsekracji biskupiej.
- Wykonywanie obowiązku nauczania może mieć miejsce tylko w hierarchicznej wspólnocie, z Głową i innymi członkami Kolegium Biskupów.
- Zadanie nauczania pełni biskup w imieniu Jezusa Chrystusa!
- Biskupi są obdarowani Duchem Świętym dla zrozumienia prawd wiary, ich przekazywania i świadczenia. Ten dar jednak nie zwalnia z obowiązku osobistego studium metod najważniejszego sposobu przekazywania prawd współczesnemu człowiekowi.
- Magisterium biskupów, które służy słowu Bożemu, nie ogranicza się tylko do strzeżenia skarbu wiary, pozostawiając teologom kształtowanie nauki teologicznej. Albowiem rozwijanie teologii ma się dokonywać we współpracy z Magisterium.

– Zwiastowanie Ewangelii jest czynnością wyższej miłości w stosunku do człowieka, jego wolności i pragnienia szczęścia.

W drugiej części wykładu został uwypuklony podwójny obowiązek biskupa: osobistego głoszenia nauki Chrystusa oraz zagwarantowania, by była przekazywana wiernie i w sposób efektywny. Obowiązek zagwarantowania wiernego i owocnego przepowiadania wymaga od biskupa spełniania następujących wymogów:

- należytego przygotowania kandydatów do kapłaństwa
- pomocy w budzeniu powołań kapłańskich
- stałej formacji kapłanów
- docenienia roli nauczania katechetycznego i szkół katolickich
- troski o uniwersytety katolickie oraz kościelne uniwersytety i fakultety, która zawiera potrzebę powierzenia nauczania tylko osobom odpowiednim
- troski o to, by środki masowego przekazu przekazywały katolicką naukę
- współpracy z teologami, których cel działalności jest ten sam, jaki przyświeca Magisterium Kościoła
- adekwatnego dostosowania głoszenia Ewangelii do mentalności i tradycji nieochrzczonych.

Teolog w służbie uniwersytetowi, Kościołowi i społeczeństwu. Wykład pod tym tytułem wygłosił Ksiądz Kardynał w dniu 23 III 2000 r. na Wydziale Teologicznym w Splicie w Chorwacji. W pierwszej jego części, poświęconej teologii umiejscowionej w areopagu uniwersyteckim, Autor zastanawia się nad zadaniem teologii w uniwersytecie rozumianym jako universitas scientiarum i gdzie w przeszłości jedność nauczających i studentów zmierzała do jednej społeczności ducha i współdziałania ludzkiego poznania. Stwarzała bowiem szeroką platformę dla wzajemnej wymiany i wzajemnego ubogacenia między różnymi naukami i dyscyplinami. Rolą wydziału teologicznego, który od początku należał do każdego uniwersytetu, było ukierunkować wysiłek badawczy w kontekście głębszej i pełniejszej prawdy o życiu i istnieniu człowieka i świata. Współczesne powstawanie i istnienie mnóstwa dyscyplin naukowych powoduje wielkie niebezpieczeństwo zanikania troski o naukową interdyscyplinarność, wzajemne ubogacenie się oraz sens poznania i badania naukowego. W tym kontekście obecność teologii na uniwersytecie wraz z jej zadaniami jest szczególnie ważna. Wydział teologiczny w uniwersytecie ma spełniać podwójne zadanie. Z jednej strony ma ubogacać inne rodzaje poglądów, kierunków myślowych i dziedzin naukowych wartościami religijnymi, koncepcją integralnego rozwoju osobowości zawierającą także dobra duchowe, z drugiej – nowe problemy niejako zrodzone przez nowe nauki i nowe wyniki badań naukowych stanowią wyzwania dla dyscyplin teologicznych w szukaniu na nie odpowiedzi i adekwatnych rozwiązań.

W drugiej części, poświęconej teologowi jako słudze słowa Bożego, Autor porusza bogaty splot zagadnień. Służba teologa jest służbą prawdzie, która jest odpowiedzią na wezwanie prawdy objawionej i podjętą z miłości. Teolog jest osobą „zawierzoną słowu Bożemu”, tzn. żyjącą nim i jemu wyrażającą swoją wiarę. Posłuszeństwo miłości i wierności w stosunku do Bożego słowa jest także postawą wobec Magisterium Kościoła. Teolog ma się odznaczać ścisłym osobistym związkiem z Jezusem Chrystusem, co oznacza, że sposób jego studium jest naukowy i kontemplacyjny.

W trzeciej części, która uwydatnia element eklezjalności teologii, podkreślono, że jest ona dyscypliną uprawianą w Kościele i ma służyć Kościołowi. Zarówno słowo Boże i Tradycja, jak i Magisterium z natury swej są elementami konstytutywnymi Kościoła. I to Kościół sprawia, że teologiczne badania będą owocne, a nie zbędne. Jan Paweł II w przemówieniu do teologów w Alttötting w dniu 18 XI 1980 r. podkreślił, że teologia jest nauką, która może korzystać ze wszystkich możliwości ludzkiego poznania i jest niezależna w kształtowaniu własnej metody. Musi jednak starać się, aby nie utracić swego kontaktu z nauką Kościoła. Teologia zakłada wiarę, może ją oświeślać i pogłębiać, lecz nie jest w stanie jej komukolwiek dać. Wiara i życie Kościoła mają szczególny wpływ na rozwój teologii, o czym przekonuje nas historia. Teolog jest osobą badającą i formującą. Bada w sposób akademicki i naukowy; formuje przede wszystkim przyszłych księży, zakonników i odpowiednich świeckich dla różnych zadań apostolskich. Wysiłki teologii zmierzają ku budowaniu wspólnoty kościelnej, a wykształcenie akademickie złączone jest ze sprzyjaniem badaniom naukowym. Dlatego fakultety teologiczne są czymś cennym dla Kościoła.

W czwartej części, poświęconej teologii na usługach ewangelizacji, Kardynał Grocholewski akcentuje z jednej strony misyjny aspekt posłannictwa teologii, która winna odpowiadać na wyzwania dzisiejszych czasów i tak pomagać ewangelizacji, z drugiej ma sprzyjać dialogowi między Ewangelią i kulturą, właściwej inkulturacji działalności ewangelizacyjnej Kościoła.

Następna część recenzowanej pozycji książkowej zajmuje się problematyką *nihil obstat* udzielanej przez Kościół katolicki w związku z mianowaniem profesorów teologii katolickiej. Zagadnienie to było przedmiotem wykładu wygłoszonego przez Kardynała Grocholewskiego w Würzburgu w dniu 30 marca 2001 r. Autor uwzględnił przede wszystkim sytuację istnienia wydziału teologicznego w ramach uniwersytetu państwowego. Na podstawie uzgodnień konkordatowych dla terenu Niemiec wskazał na kompetencje Kościoła w określaniu przedmiotów teologicznych i bezpośrednią relację teologii do Magisterium Kościoła. Na tych uniwersytetach wydziały teologiczne cechuje więc podwójny charakter: państwowy – ogólnie przyjęty, i kościelny. Stąd też podwójna kompetencja.

W dalszej części referatu Autor podkreśla teologiczno-eklezjalne zasady kompetencji Kościoła. Prawda objawiona, której teolog ma służyć, przekracza możliwości ludzkiego rozumu, jest darem Boga i wymaga jego wiary. Teolog otrzymuje ją za pośrednictwem Kościoła, który mu ją powierza. Nie jest on na uniwersytecie tylko naukowcem, lecz w pierwszym rzędzie osobą posłaną przez Kościół, badaczem wiary i jej świadkiem. Otrzymuje i przyjmuje od Kościoła kanoniczne powierzenie nauczania, przez co powstaje prawnie wiążąca relacja. Ze strony Kościoła wyraża się ona w udzieleniu przez biskupa miejscowego misji kanonicznej, do nauczania tzw. *nihil obstat*, o co winien się postarać wydział teologii. Z uwagi na ogólnokościelny charakter posługi profesora jego mianowanie wymaga *nihil obstat* Stolicy Apostolskiej, która działa w porozumieniu z miejscowym biskupem.

Zatrzymując się w ostatniej części przedłożenia na *nihil obstat* udzielanym przez Stolicę Apostolską, Autor stwierdza, że Stolica Apostolska, miejscowy biskup i wydział teologiczny mają na uwadze dobro Kościoła. Winni bowiem zagwarantować studiującym i wierzącym, że głoszona przez profesora nauka jest nauką katolicką. Taki jest obowiązek, a zarazem prawo Kościoła. Takie jest też prawo studentów. Procedura i stosowane kryteria są jedna-

kowe dla wszystkich kandydatów. Uwzględnia się jednak dobro konkretnego wydziału teologicznego. Autor przytacza także statystykę sposobu załatwiania wniosków od 1980 roku. Podaje także sposoby rozwiązywania powstałych trudności przed powzięciem decyzji. Instytucja prawna *nihil obstat* jest jednym z wielu elementów, które Kościół musi wziąć pod uwagę w ramach ochrony wiary.

Ostatnią część książki stanowi tekst wykładu, który Kardynał Grocholewski wygłosił w dniu 10 lipca 2000 r. w Leggiuno podczas międzynarodowego spotkania wychowawców seminariów duchownych. Jego temat w tłumaczeniu polskim brzmi *Nauczanie teologii w seminarium duchownym: znaczenie i zalecenia*. Treść wykładu w znacznym stopniu oparta jest na spostrzeżeniach wyniesionych z wizytacji apostolskiej w seminariach duchownych Europy, Ameryki i Azji.

Recenzowany tekst składa się z dwóch części. W pierwszej Autor przedstawia ogólny obraz sytuacji w omawianej materii. Akcentuje rolę profesorów – czasem większą niż wychowawców – w formacji kandydatów do kapłaństwa dzięki ich wierze, świadectwu i wierności Magisterium Kościoła. Szkicując sytuację seminarzystów, wymienia pewien brak przygotowania w różnych aspektach ich osobowości, niedoceniecie nieraz teoretycznego przygotowania filozoficzno-teologicznego, pragmatyczne podejście. W drugiej części, zawierającej zalecenia, Kardynał Prefekt adresuje do profesorów, seminarzystów i odpowiedzialnych za program studiów teologicznych. Profesor winien być nie tylko człowiekiem wiedzy, lecz prawdziwym wychowawcą, przedkładającym słuchaczom pewną i integralną naukę teologiczną, która przyczynia się do wzrostu wiary. Nauczanie profesora ma być przepowiadaniem, czynnością wykonywaną z wiarą, której towarzyszy jego modlitwa. Seminarzystom potrzeba osobistego wysiłku, łączenia wolności i autonomii w samowychowaniu z gotowością do przyjęcia pomocy wychowawców, motywacji potrzeby studiów i zaprawienia do nawyków pomagających w formacji intelektualnej. Zalecenia dotyczące programów studiów dotyczą: łączenia studium teologicznego z życiem wewnętrznym, wzajemnego przenikania studium i modlitwy, zagwarantowania integralnego i organicznego poznania nauki katolickiej, uwzględnienia rozwoju i logicznego następstwa poszczególnych dyscyplin teologicznych, ułatwienia studentom stworzenia syntezy zdobytej wiedzy teologicznej a także uwzględnienia kontekstu współczesnej ewangelizacji (ekumenizm, dialog, inkulturaacja).

Jak wynika z powyższego przedstawienia treści, problematyka poruszana w recenzowanej książce dotyczy różnych zagadnień. Dotyczy zagadnienia roli teologii w dzisiejszym świecie, właściwego rozumienia i traktowania obowiązku nauczania teologicznego w Kościele przez biskupa, wydział teologiczny i seminarium i jego zabezpieczenia przez jakąś weryfikację (*nihil obstat*) nauczających. Przede wszystkim jednak zajmuje się obecnością wydziału teologicznego w strukturze uniwersyteckiej i inspirującą rolą teologii w stosunku do innych dyscyplin naukowych, skłaniając do metarefleksji nad celem badań naukowych i właściwym wykorzystaniem ich wyników

Należy pogratulować wydawnictwu podjęcia się wydania zbioru enuncjacji osoby najbardziej kompetentnej w poruszanej problematyce, prefekta Kongregacji Nauczania Katolickiego, organu Stolicy Apostolskiej, któremu omawiane sprawy podlegają w toku administracyjnym. Jednak w osobie Kardynała Grocholewskiego zbiega się kompetencja wybitnego naukowca z autorytetem decyzyjnym. Warto także podkreślić przekonywający

sposób przedstawiania prezentowanych rozwiązań. Omawiana publikacja została wydana w zgrabnej formie i zachęcającej do lektury szacie, co koreluje z ciężarem gatunkowym poruszonej problematyki.

ks. Edward Górecki